

1922, ο Μαύρος Σεπτέμβρης του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, "Η Μάνα Σμύρνη καίγεται"

Πριν από ακριβώς 98 χρόνια, έλαβε χώρα η μεγαλύτερη καταστροφή που γνώρισε ποτέ ο Ελληνισμός.

Το Ορθόδοξο Γένος μας έχασε την από αιώνων Ελληνική Ιωνία, ενώ χιλιάδες Έλληνες έχασαν τις περιουσίες και τις οικογένειές τους και ξεριζώθηκαν βίαια από τις πατρογονικές τους εστίες.

Αιτία της Μικρασιατικής Καταστροφής ήταν η μυθική “Μεγάλη Ιδέα” της Ελλάδας των “Δύο Ηπείρων και των Πέντε Θαλασσών” και ο πολιτικός Διχασμός. Μία ιδέα που είχε τις ρίζες της στην εποχή της Αλώσεως (1453) και έδινε ελπίδα και προσδοκία στον αλύτρωτο Ελληνισμό. Όμως οι μακροχρόνιες πολιτικές διχόνοιες, τα σφάλματα των στρατηγικών σχεδιασμών, η υπερεκτίμηση των δυνατοτήτων μας και η υπεροπτική υποτίμηση του αντιπάλου, έφεραν τελικά το θλιβερό αυτό αποτέλεσμα, τον μαύρο Σεπτέμβρη του 1922.

Σύντομη ιστορική αναδρομή

Μετά το τέλος της ένοπλης φάσης του Μακεδονικού Αγώνα (1908), η επικράτηση της επαναστάσεως των Νεότουρκων την ίδια χρονιά, έδωσε στην ηγεσία της γειτονικής μας χώρας, μία νέα δυναμική και ένα νέο πολιτικό προσανατολισμό. Προσδοκία της ήταν να αποβάλλει τον Οθωμανικό χαρακτήρα της και να αυξήσει περισσότερο το εθνικό φρόνημα των κατοίκων της.

Μετά το τέλος των νικηφόρων Βαλκανικών πολέμων του 1912 – '13 και τον Βορειοηπειρωτικό Αγώνα του 1914, η Ελλάδα προσάρτησε στον εθνικό κορμό της την από αιώνων “θυγατέρα” της ελληνικότατη Μακεδονία και τις “αδελφές” της Θράκη και Βόρεια Ήπειρο.

Αποτέλεσμα αυτών των πολέμων ήταν να συρρικνωθεί σημαντικά η εδαφική επικράτεια της Τουρκίας. Ο μοναδικός τρόπος αντιμετώπισης αυτού του γεγονότος ήταν να τονωθεί το πατριωτικό αίσθημα των γειτόνων και η εθνολογική αύξηση του τουρκικού στοιχείου στη Μικρά Ασία. Έτσι από το 1913 – 14, ξεκίνησαν οι πρώτοι συστηματικοί διωγμοί εναντίον του Μικρασιατικού Ελληνισμού, μέχρι την οριστική εκδίωξή του με την τραγική Καταστροφή του 1922.

Οι διωγμοί του Μικρασιατικού Ελληνισμού

Οι διώξεις του Ελληνικού στοιχείου της Μικράς Ασίας εκδηλώθηκαν σε δύο χρονικές περιόδους.

Στην πρώτη περίοδο, έγιναν βίαιες μαζικές εκτοπίσεις των Ελλήνων της ανατολικής Θράκης, που από το Μάιο του 1914 επεκτάθηκαν και στη δυτική Μικρά Ασία. Πολλοί Έλληνες κατέφυγαν στη μητέρα πατρίδα, ενώ οι πολλοί και ανυποψίαστοι (περίπου 150.000), μετακινήθηκαν προς το εσωτερικό της Μικράς Ασίας.

Στη δεύτερη φάση των διωγμών (1914 – 1918) οργανώθηκε η εξοντωτική οικονομική αφαίμαξη των Ελλήνων, με πρόφαση τις αυξημένες ανάγκες της Τουρκίας για την κάλυψη των στρατιωτικών δαπανών του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Το ίδιο διάστημα εφαρμόστηκε το μέτρο της υποχρεωτικής στράτευσης των ανδρών από ηλικίες 20 έως 45 ετών. Οι άνω των 45 ετών ήταν υποχρεωμένοι να συμμετάσχουν στα “Τάγματα Εργασίας”, στα οποία έπρεπε να εργασθούν για την εκτέλεση επίπονων δημοσίων έργων. Από τη σκληρή εργασία, την κακή σίτιση και την ελλιπή περίθαλψη, περίπου 250.000 Έλληνες βρήκαν τραγικό θάνατο στα βάθη της Ανατολής. Άλλο μέτρο για τη συστηματική εξόντωση των Ελλήνων ήταν οι μαζικές μετακινήσεις πληθυσμών από τα Μικρασιατικά παράλια προς την ενδοχώρα, με αποτέλεσμα από τις πορείες, να πεθάνουν περισσότεροι από 750.000.

Τα πολεμικά γεγονότα της Μικρασιατικής Εκστρατείας

Τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα, η δύσμοιρη Ελλάδα υποφέρει από τον καταστροφικό πολιτικό διχασμό, που έχει φουντώσει για τα καλά μεταξύ των οπαδών του Ελευθέριου Βενιζέλου και του Βασιλέως Κωνσταντίνου. Με το τέλος του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη Συνθήκη του Μούδρου (1918), η νικήτρια Αντάντ έδωσε στην Ελλάδα τη στρατιωτική διοίκηση της περιοχής της Σμύρνης.

Στις 2 Μαΐου 1919 εισέρχεται ο Ελληνικός Στρατός στη Σμύρνη, μέσω θερμών εθνικών εκδηλώσεων από το ελληνικό στοιχείο. Η Στρατιά Κατοχής Μικράς Ασίας με έδρα τη Σμύρνη είχε στη δύναμη της 65.000 άνδρες και συνεχώς αυξανόταν ο αριθμός των ελληνικών στρατιωτικών δυνάμεων. Οι εναλλαγές των κυβερνήσεων και οι αντίστοιχες αντικαταστάσεις των αρχιστρατήγων του στρατεύματος, έφεραν ως αποτέλεσμα κακές πολιτικές και στρατιωτικές εκτιμήσεις και σοβαρά σφάλματα στρατηγικής. Ο πόθος για την απελευθέρωση του αλύτρωτου Ελληνισμού της Μικράς Ασίας, οδήγησε τον κουρασμένο ελληνικό στρατό στα βάθη της Ανατολής, με αποτέλεσμα να ηττηθεί και να επιστρέψει εσπευσμένα προς τα παράλια.

Η σφαγή της Σμύρνης

Η τραγική σφαγή της Σμύρνης (ή κατά τους συγγραφείς του βιβλίου ιστορίας της έκκτης Δημοτικής «ο συνωστισμός που δημιουργήθηκε στο λιμάνι της Σμύρνης»), σηματοδότησε το τέλος της καταστροφικής για τον Ελληνισμό Μικρασιατικής Εκστρατείας.

Στις 27 Αυγούστου 1922, μπήκαν στη Σμύρνη, άτακτοι τούρκοι Τσέτες οι οποίοι άρχισαν να σφάζουν Έλληνες και Αρμενίους χριστιανούς. Στις 31 Αυγούστου εκδηλώθηκαν φωτιές σε διάφορα σημεία της πόλεως. Η αρχή του τέλους ολοκληρώθηκε με τη συγκέντρωση χιλιάδων κατοίκων από τα περίχωρα της Σμύρνης, να στοιβάζονται στο λιμάνι της πόλης και να βρίσκουν μαρτυρικό θάνατο από τις φλόγες και τις σπάθες! Πολλοί προσπάθησαν να διαφύγουν με πλοία και αρκετοί κολυμπώντας.

Όπως αναφέρει ο Αμερικανός Πρόξενος Χόρτον, αυτόπτης μάρτυρας της Καταστροφής, τα πτώματα των σφαγιασθέντων που ρίχθηκαν από την προκουμαία της Σμύρνης στη θάλασσα ήταν τόσα πολλά, που μπορούσες να περπατήσεις στη θάλασσα, πάνω σε αυτά! Ο δρόμος της μαρτυρικής προσφυγιάς για 1.500.000 Μικρασιάτες μόλις είχε αρχίσει.

Η αιματοβαμμένη προσφορά του Κλήρου

Μέσα σε αυτή την εθνική καταστροφή δεν μπορούσε να μην δώσει το παρόν και ο κλήρος. Πάρα πολλοί ήταν οι ιερείς οι οποίοι βρήκαν τραγικό τέλος και μαρτύρησαν για του «Χριστού την πίστη την Αγία και την Ελευθερία». Οι περισσότεροι μαρτύρησαν με φρικτά βασανιστήρια για να σώσουν το ποίμνιό τους.

Εκτός από το Μητροπολίτη Σμύρνης Χρυσόστομο, μαζί του βρήκαν τραγικό θάνατο άλλοι 342 κληρικοί.

Ενδεικτικά αναφέρουμε μερικούς από τους νεώτερους εθνομάρτυρες της Ορθοδοξίας μας: τον Ιερέα π. Μελέτιο τον σταύρωσαν στον κορμό ενός πεύκου, τον ιερέα π. Ιάκωβο τον παλούκωσαν, τον Ιεροδιάκονο π. Γρηγόριο τον έκαψαν ζωντανό, τον Μητροπολίτη Κυδωνιών Γρηγόριο τον έθαψαν ζωντανό και μαζί του πολλούς άλλους κληρικούς και λαϊκούς. Τον Μητροπολίτη Μοσχονησίων Αμβρόσιο τον βασάνισαν, του πετάλωσαν τα πόδια και τον κατατεμάχισαν. Μαζί του άλλοι 11 Ιερείς και 2 Μοναχοί σφαγιάστηκαν άγρια. Ο Μητροπολίτης Ικονίου Προκόπιος, κακοποιήθηκε λίγο πριν το 1922 και ο Επίσκοπος Ζήλων Ευθύμιος, πέθανε στη φυλακή μετά από φρικτά βασανιστήρια.

Ο ελληνικός στόλος και το θωρηκτό «Κιλκίς»

Στις 11 Σεπτεμβρίου του 1922, δηλαδή δύο ημέρες πριν την έναρξη της καταστροφής της πόλης, είχε εκδηλωθεί στρατιωτικό κίνημα στη Χίο και τη Μυτιλήνη. Τούτο είχε

ως συνέπεια όλος σχεδόν ο ελληνικός στόλος με το σύνολο των επίτακτων πλοίων να τεθεί υπό τους κινηματίες για τη μεταφορά του ελληνικού στρατού προς το Λαύριο, προκειμένου να επικρατήσει η επανάσταση στην Αθήνα. Μάλιστα δε, το ελληνικό θωρηκτό «Κιλκίς» που ναυλοχούσε και είχε ως βάση τη Σμύρνη, με την έκρηξη του κινήματος και υπό τον κυβερνήτη πλοίαρχο Δεμέστιχα μετέβη στη Σάμο όπου και παρέμεινε

προκειμένου να επιβάλει την επανάσταση, παρότι οι καπνοί της καταστροφής (κατά την ημέρα) και το φέγγος της πυρκαγιάς (κατά τη νύχτα), ήταν ορατά τόσο από τη Χίο όσο και από τη Σάμο.

Στις 15 Σεπτεμβρίου 1922 κατά την τρίτη ημέρα της καταστροφής της Σμύρνης, το θωρηκτό «Κιλκίς» απέπλευσε και ενώθηκε με το θωρηκτό «Αβέρωφ», μεταξύ Χίου και Σάμου, που κατερχόταν ολοταχώς το Αιγαίο προς Πειραιά, προερχόμενο από την Κωνσταντινούπολη, αφού προηγουμένως είχε σημειωθεί ανταρσία και είχε αποχωρήσει από τη Διασυμμαχική «Ανταντική» Ναυτική Δύναμη, που ναυλοχούσε στον Βόσπορο (στην οποία είχε ενταχθεί μετά την υπογραφή της ανακωχής του Μούδρου), υπό τον κινηματία κυβερνήτη Αντιπλοίαρχο Γ. Χατζηκυριάκο.

Πρόσφυγες στη Μητέρα Ελλάδα

Οι χαροκαμένοι πρόσφυγες ερχόμενοι στην Ελλάδα, ίδρυσαν νέες πόλεις (Νέα Ιωνία, Νέα Φιλαδέλφεια, Νέα Σμύρνη, κ.λπ) και χωριά (Νέο Ρήσιο, Νέα Ρόδα, Νέα Φλογητά, κ.λπ) και μας μετέφεραν τον πλούσιο Μικρασιατικό πολιτισμό τους.

Αφού υπέφεραν τα πάνδεινα (κακουχίες, πείνα, ασθένειες, κ.α.) πέρασαν πολλές δεκαετίες για να ορθοποδήσουν.

Σήμερα οι πρόσφυγες δεύτερης και τρίτης γενιάς συνεχίζουν να διατηρούν τα ήθη, τα έθιμα και τις παραδόσεις τους, οργανωμένοι μέσα από εκατοντάδες πολιτιστικά, πατριδοτοπικά και λαογραφικά σωματεία (π.χ. Ένωση Σμυρναίων, Εστία Νέας Σμύρνης, Σύλλογος Κωνσταντινουπολιτών, κλπ.), τα οποία προάγουν τον Μικρασιατικό πολιτισμό και συντηρούν άσβεστη τη μνήμη των αλησμόνητων πατρίδων, μέσα από πολιτιστικές εκδηλώσεις, θρησκευτικές τελετές, επιστημονικά συνέδρια και ιστορικές εκδόσεις.

Κατακλείδα

Σήμερα 98 χρόνια μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, έχουμε υποχρέωση να κρατούμε άσβεστη ην ιστορική μνήμη της χώρας μας.

Πρέπει να μαθαίνουμε στα παιδιά μας την πραγματική ιστορία της Ελλάδος, να διαβάζουμε τα απομνημονεύματα και τις γραπτές μαρτυρίες όσων έζησαν τον φρικτό διωγμό (π.χ. Ηλίας Βενέζης, Διδώ Σωτηρίου) και συμμετείχαν στις πολεμικές επιχειρήσεις (π.χ. Γιαννακάκης, Παρασκευαΐδης, κ.λπ).

Η ιστορία πρέπει να είναι ο οδηγός των λαών για το μέλλον τους.

Δυστυχώς όμως, ακόμη και σήμερα, καλλιεργείται το ίδιο μίσος των Τούρκων για την Πατρίδα μας, με τις ανερυθρίαστες αξιώσεις του «Σουλτάνου» και τις εντάσεις που δημιουργεί στον Έβρο και τα νησιά. Ένα μίσος που δεν θα τους φύγει ποτέ.

Ας σταθούμε λοιπόν στο ύψος των περιστάσεων με ομοψυχία και ομόνοια, όπως το πράξαμε στο Έπος των Βαλκανικών Πολέμων και αυτό του 1940.

Είναι μια αλήθεια ότι οι Έλληνες για να πάμε μπροστά, πρέπει να κοιτάμε πίσω.

Γράφει
Ο Ευάγγελος Μαυρογόνατος